

Bu bir kitap ve tarih sevgisi hikâyesi

YAŞAR ÇOLAK *

H ayatta her şeyin bir hikâyesi vardır. Hikâyesi olan şeyler cazip olur, herkesin ilgisini çeker ve yeni hikâyelere köprü kurar. Kitap sevmek, kitap dostu olmak, zevkli, pahalı, sabır isteyen, zor bir iştir. Kıymeti zorluğundan geliyor elbette. Ancak karşılığı olmayan sevgilerden değildir. Kitap dostları her durumda kazanır. İçinden, dışından, tozundan, kokusundan kazanır. Kitap, son dere vefakâr bir dosttur. Bunu kitap seven, kitap dostu olan herkes bilir. Tarih sevgisi de tıpkı böyle bir şeydir. Gününüzü, ufkunuzu aydınlatır, açar. Tarihte yaşanmaz ama tarihle yaşanır. Tarihle öyle yaşanır ki size ışık tutmayacağı hiçbir alan olmaz. Olaylara ve gelişmelere bakışın sağlamlasının yapıldığı bir alandır tarih. İşte kitaplar, bu yolda, tarih yolunda yegâne arkadaşınız, yardımcınız ve dostunuzdur.

Kitap ve tarih sevgisi üzerine bildiklerimiz, yaşadıklarımız arasında en trajik ve en ilginç olanını anlatmaya çalışacağım size: Bu hikâye ötelere, ta Amerika'dan... Bu hikâye, Amerika Birleşik Devletlerinin Maryland eyaletinde hayatının son demlerini yaşamakta olan ve Anadolu irfanından feyiz almış Ali İhsan Tangören'in kültürel mirasımızı muhafaza için sarf ettiği 50 senelik bir ömrün hikâyesidir. Ali İhsan Bey, 1950'li yılların başında kendi macerasının peşine düşerek Amerika'ya okumaya gitmeye karar verir. Hayaline engel olacağı

endişesiyle, biraz da gençliğin isyankârlığıyla babasına da sormak istemez. Dönemin zor şartlarında önce İngilizceyi öğrenir ve Amerika'ya giderek üniversiteyi başarıyla bitirir. Akabinde master yaparak yüksek petrol mühendisi olur. Beyin avcılığının mimarı sayılabilecek Amerika'nın sunduğu imkânların büyümesine kapılarak oraya yerleşmeye karar verir. Evlenir ve çocuk sahibi olur. Bir müddet çalıştıktan sonra suyunu içtiği toprakların sessiz çağrısına kulak vererek ailesiyle birlikte Türkiye'ye döner ve Orta Doğu Teknik Üniversitesinde hocalığa başlar. Ancak Türkiye'nin şartlarına ayak uyduramaz ve tekrar Amerika'ya geri dönmeye karar verir. Sahip olduğu en kıymetli mal varlığı, babasının memuriyeti sebebiyle Ankara'da bulunduğu 1940'lı yıllarda sohbetlerine iştirak ettiği ve manevî feyzinden yararlandığı "Kikirik Hoca" olarak bilinen Hacı Hilmi Tolluoğlu'ndan kendisine intikal eden Arapça, Farsça ve Osmanlıca yazma ve matbu eserler ile İstanbul sahaflarından satın aldığı hat levhaları ve murakkalardan ibaretti. Bu koleksiyonu, Amerikalı asker bir dostunun aracılığıyla kalıcı olarak göç etmeye niyet ettiği Amerika'ya önceden göndermeye karar verir. Bunu belki de asimile olma endişesine karşı koruyucu bir tedbir olarak, bir bakıma kendi referans dünyasıyla aidiyet duygusunu canlı tutmak amacıyla yapar. Kendisiyle yaptığım uzun sohbetlerden böyle bir izlenim edindim.

Ali İhsan Tangören'i; sorumluluk sahibi, muhafazakâr, kendi kültürüne âşık bir insan olarak tanıdım. Bilinçaltında ve duygularında yazmaları varoluşuyla ilişkilendirmiş bir insandı. Ailesini ve çocuklarını yeni dünyanın tehlikelerine karşı böyle koruyabileceğine kendisini inandırmıştı. Bu amaçla 50 sene boyunca nereye taşınmışsa söz konusu kitapları yanından hiç ayırmamış, onları korumak için olağanüstü çaba sarf etmişti. Hatta yazma eserleri koruma önlemlerini öğrenmek için kurslara gitmiş, öğrendiği teknikleri kendi kendine

amatörce uygulamaya çalışmıştır. Kitaplara karşı bu koruma refleksinin gelişmesinde son devir Osmanlı ulemasından Hacı Hilmi Tolluoğlu'nun etkisinin de önemli olduğunu anlıyoruz. Anadolu irfanının taşıyıcılarından olduğu anlaşılan Tolluoğlu, İstanbul'da belli bir süre medrese eğitimi aldıktan sonra Dârülfünun yüksek ilimler şubesinden mezun olur. Maarif Nezaretinde mektepler müfettişliği vazifesinin yanında müderrislik, kaza ve vilayet kadılıklarında bulunur. Milli Mücadelede aktif rol alır. Cumhuriyetle birlikte şer'î mahkemelerin ilgasını takiben adliyeye intisap edip hukuk ve ceza hâkimliği görevleri ifa eder. Emekliliğinde Ankara'ya yerleşerek evindeki çok zengin kütüphanesinde kendisini sevenlere sohbetler yapar, yazılı kültürü sevdirmeye çalışır. Ali İhsan Bey, gençliğinde babasıyla birlikte düzenli bir şekilde Tolluoğlu'nun sohbetlerine katılır, zengin kütüphanesinin ihtişamından çok etkilenir.

Kitapların dilini bilmemesine rağmen, onları büyük bir feyiz kaynağı, sığınacak bir huzur kapısı; ülkesi, geçmişi, çocukluğu gibi görür. Maddî açıdan çok zorlandığı dönemlerde dahi bir kısmı çok nadir olan eserleri satmayı aklının ucundan hiç geçirmez. Bunu ecdadın ruhuna ihanet olarak değerlendirir. Yıllar çok çabuk akıp geçer ve eşi de vefat eder. Ali İhsan Bey yalnız ve çaresiz kalır. Yaşı da ilerleyince kitaplara gerekli ihtimamı gösteremez hâle gelir. Kitapların akibeti, kendisini derin derin düşündürür. 2016 yılının başlarında ne yapayım diye düşünürken aklına kitapları Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın himayeleriyle yaptırılan ve 7 sene başkanlığını yürütmüş olduğum Maryland Külliyesine götürmeye karar verir. Kimselere sormadan birkaç sandık kitabı merkezin deposuna sessizce bırakır gider. Sormamasını şahsen Allah'ın lütfu olarak değerlendiriyorum. Eğer sorsaymış muhtemelen bizler, sandıklarının içinde ne olduğunu bilmediğimizden, bunu sık sık karşılaştığımız tipik depo sorunu çerçevesinde düşünecek ve muhtemelen reddedecektik. Aylar sonra kitapların

konduğu depoyu boşaltmak isteyen bir çalışanımız sandıklardan birini çöp koyteynırına atar, ikincisini atarken kapağı açılır ve kendi deyimiyle eski ve yırtık kitaplar yerlere saçılır. Kendince eskidiği için atılması gereken bu kitapları atıp atmamakta bir an tereddüt geçirir, her ihtimale karşı sormaya karar verir. Burada da ilahî tecellinin etkili olduğuna inanıyorum. Durumu öğrenir öğrenmez bir tarihçi heyecanıyla depoya gittiğimde sandıkların Arapça, Farsça ve Osmanlıca yazma ve matbu eserlerle dolu olduğuna şahit oldum. Çöp konteynırına atılan sandığın çıkarılması işine nezaret ederek tüm eserleri mekânımızın en korunaklı yeri olan "makam odama" çıkarttım. Harvard Üniversitesi Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Öğretim Üyesi Dr. Himmet Taşkömür ve George Mason Üniversitesi Tarih Bölümü hocalarından Dr. Hüseyin Yılmaz hocalardan yardım alarak kitapları inceledik. Neticede bir kısmını çöpten geri çıkardığımız sandıkların bin yıllık medeniyetimize ait kıymetli eserlerle dolu olduğunu, aralarından bir kısmının ise çok ama çok nadir olduğunu anlamış olduk. Akabinde Ali İhsan Beyin uhdesinde olup namüsaıt şartlar altında bulunan diğer eserlerin izini sürerek onları da Amerika Diyanet Merkezine getirmeyi başardık. Kitapları itinayla temizledik, asitsiz kutulara koyarak muhafaza altına aldık. Dr. Himmet Taşkömür'ün bu süreci yönlendirmede çok büyük emeği geçmiştir. Kendisiyle birlikte Ali İhsan Beyi ikna ederek eserlerin geldiği şehirdeki Diyanet İşleri Başkanlığı kütüphanesinin nadir eserler bölümüne bağışlamasını sağladık.

Bu şekilde keşfettiğimiz Ali İhsan Tangören'in uhdesindeki Tolluoğlu Koleksiyonunda Mushaf-ı Şerif ağırlıklı olmak üzere yaklaşık 632 parça yazma eser, 232 parça da Osmanlıca matbu eser bulunmaktadır. Koleksiyonun içinde konunun uzmanların ifadesine göre Anadolu Beylikler dönemine (*Germiyanogulları*) ait farklı boyutlarda 3 adet Mushaf-ı Şerif ile 40 varaklık büyük boy Kaside-i Bürde Şerhi gibi çok nadir yazmalar bulunmaktadır. Bunun haricinde fıkıh, hadis, feraiz, tefsir, kelam, mantık, tasavvuf kitapları ve bunların şerhleri, Ahmediye, Muhammediye ve Envaru'l-Aşıkîn türü klasik halk kitapları, gramer kitapları ve lügatler, kanunnameler,

mecmualar, icazetnameler mevcuttur. Yazma eserlerin maalesef hepsi tam değildir, bir kısmı zarar görmüş ve derhâl şifahanede bakıma alınması gerekmektedir. Bir kısmının başı sonu eksik, bir kısmı da varaklar hâlinindedir. Çok sayıda minyatür, tezhip ve hat örneklerini ihtiva eden murakkaların tez elden korumaya alınması şarttır. Bu eserlerin nüshalarının tavsifi, temellük kayıtları, ciltlerin özellikleri, müellif, müstensih ya da okurlar tarafından düşülmüş kayıtların üzerinde ileri çalışmaların yapılması gerekiyor. Bir medrese eğitimi görmüş tipik bir Osmanlı âliminin kütüphanesindeki kitaplardan ilk dikkatimi çeken şey, fıkıh kitaplarının fazlalığıydı. Bu benim için çok anlaşılabilir bir şeydi. Zira fıkıh, o zamanlar gündelik hayatı kontrol eden bir disiplindi. Bugünkü hukuk, siyaset ve iktisat biliminin işlevini görüyordu. Dolayısıyla da fıkıh kitapları şahsî kütüphanelerin en temel kitapları arasında yer alıyordu. Tolluoğlu kütüphanesi de bunu teyit etmiştir.

Evet, kültürel mirasın korunmasına yönelik çalışmalar günümüzde küresel ölçekte popüler hâle gelmeye başlamıştır. Kavramsal çerçevesi de genişleyen kültürel mirasın en önemli bileşenlerinden biri, geçmişten günümüze intikal eden tarihî yazmalardır. Yazmaların ayrıcalıklı bir önemi olduğunu söylememiz hiç de abartı sayılmaz. Kültürel mirasa bir emanet anlayışıyla sahip çıkmak, millet olarak hepimizin üzerine düşen müşterek bir sorumluluktur. Sevinerek ifade edelim ki bu konu Türkiye'de son yıllarda ciddiyetle ele alınmaya başlamıştır. Tarihî eserlerin restorasyonları, klasik eserlerin yeniden keşfi, geleneksel sanatlar, müzik, tarihî şahsiyetlerin tanıtılması vs. eskiyle kıyaslanamayacak ölçüde önemsenmektedir. Bunda bin yıllık medeniyetimizin değerlerine sahiplenmeyi hayat tarzına dönüştüren Cumhurbaşkanımızın katkıları büyüktür. Hemen hemen her yerde kendi tarihî ve kültürel mirasın gün yüzüne çıkarması, onu güncelleme ve böylece gelecek nesillere doğru aktarmak için ciddi çabalar sarf ediliyor. Üniversitemize tahsis edilen Süleymaniye Külliyesi, bu yöndeki önemli çabaların hayatımıza dokunan en canlı örneklerinden sadece biridir.

Son olarak Dr. Himmet Taşkömür hocayla ilgili bir iki şey söylemek istiyorum: Himmet Hoca, tam kültür âşığı bir insan, iyi bir arşivci, dillere ve literatüre hâkim bir araştırmacıdır. Depolardan ve çöp konteynırından topladığımız eserlerin içinden çıkan tüm malzemeyi büyük bir sabırla incelemiş, başkalarının çok rahatlıkla kaldırıp atabileceği yırtık sayfaları, takvim yapraklarını, küçük not kâğıtlarını muhafaza edilmesi gerektiğini ileri sürerek bunların yazmalar etrafında oluşmuş kültürün kodlarını deşifre etmek için hayatî bir önemi haiz olduğunu bizlere uzun uzun anlatmıştır. Yazmalarla ilgili yaptığımız müşterek çalışmalar adeta seminer gibiydi. Amerika Diyanet Merkezindeki müşavirlik makamını yazma eser bakım atölyesine (*şifahane*) dönüştürmüş, çırağına meslek sırlarını yavaş yavaş aktaran usta edasıyla gönüllü müdavimleri üzerinde yazma eserler konusunda önemli bir farkındalık oluşturmayı başarmıştı. Ülkemizin yetiştirdiği bu insanlarla gurur durmamak elde değil.

* *İbn Haldun Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi.*

